

of pedagogical influence is considered as a way of strengthening of its efficiency on the basis of achievement more probabilities of simultaneous change of groups of the qualities connected in constructs. The variation of influence concerning all set personal constructs the senior pupils, directed both on superficial, and on latent characteristics of the person, acts as the tool of creative saturation of interaction of the teacher with pupils and, on this basis, acceleration of achievement of the developing, educational and educational purposes

Keywords: personal constructs an image “I” of senior pupils, creativity interactions of the teacher with pupils, psychological inertness.

Отримано: 7.02.2012 р.

УДК 159.923.2

С.Й.Гаваші

Психологічні передумови самоактуалізації обдарованої особистості

У статті здійснено спробу теоретичного аналізу проблеми обдарованості дітей та виявлення засобів самоактуалізації особистості. Визначається, що саме самоактуалізація є дієвим чинником самоздійснення обдарованих дітей. Здійснено теоретичний аналіз стійких рис творчої особистості. Проаналізовані можливі труднощі реалізації обдарованих дітей. Досліджувалася та аналізувалася обдарованість дітей у декількох сферах: інтелектуальній, організаторській, художній, спортивній та інших. Розглядається поняття самоактуалізації як реалізація особистісних і творчих можливостей людини у діяльності, з одного боку, і суб'єктивна задоволеність процесом такої діяльності – з другого.

Ключові слова: креативність, обдарована особистість, самоактуалізація, творчість.

В статье осуществляется попытка теоретического анализа проблемы одаренности детей и определения способов самоактуализации личности. Отмечается, что именно самоактуализация является действенным фактором самоосуществления одаренных детей. Осуществлен теоретический анализ устойчивых качеств личности. Проанализированы возможные трудности реализации одаренных детей. Исследовалась и анализировалась одаренность детей в нескольких сферах: интеллектуальной, организаторской, художественной, спортивной и других. Рассматривается понятие самоактуализации как реализация личностных

и творческих возможностей человека в деятельности, с одной стороны, и субъективная удовлетворенность процессом такой деятельности – с другой.

Ключевые слова: креативность, одаренная личность, самоактуализация, творчество.

Постановка проблеми дослідження. Обдаровані учні характеризуються схильністю до змагань, що відмічають Н.Гольдман, К.Джонстоун, М.Партен, В.С.Юркевич та ін. Завдяки конкуренції талановиті діти формують уявлення про власні можливості, навчаються долати життєві труднощі, й, що важливо, відчують особисту значущість та затребуваність (К.Абромс, А.Карне). Окрім цього, на думку К.Текекса, невдачі у таких змаганнях є більш значущими, ніж отримані перемоги, тому що стимулюють до пізнання, розвитку й самореалізації.

Воднораз відмічається сенситивність щодо проблем, тобто обдаровані діти здатні бачити проблему там, де інші нічого складного не знаходять (Д.Гілфорд, В.Лоуенфельд, О.М.Матюшкін, К.Осборн та ін.). Обдаровані учні намагаються вирішувати проблеми, що виявляються для них ще складними. Утім, відчуття легкості, з яким вони вирішують багато завдань, призводить до створення “ефекту ореолу” або переконання, що будь-які труднощі є здоланими. Зазначений ефект викликає зверхочікування дорослих від обдарованої дитини. Тому талановиті учні емоційно залежні, нетерплячі.

Окрім цього, для обдарованих дітей характерними є страхи, що не мають реального обґрунтування. Більше того, обдаровані діти чутливі до невербальних проявів оточуючих.

Висвітлюючи особливості обдарованих дітей, А.Сорокіна зазначає, що перфекціонізм, як намагання доводити результати власної діяльності до найбільш високих вимог, також є суттєвою властивістю таких учнів.

Егоцентричність пізнавальної позиції найбільш яскраво виражається саме в обдарованих дітей. Тобто, нерозуміння, що реальність суттєво відрізняється від тієї, що створюється у власному уявленні, є проявом егоцентризму обдарованих (О.І.Савенков, 2004).

В науковій літературі досить глибоко вивчається проблема обдарованості, визначаються форми й методи діагностики обдарованих дітей (Г.Ю. Айзенк, Р. Бернс, О.М.Білик, Ю.З. Гільбух, Л.І.Гоженко, П.Я.Михайлик, Н.П.Клюка, Ю.І.Калюжна, Г. Мелхорн, І.В.Мостова, В.В.Рибалка, Н.Г.Федоришина, В. Чудновський, В.С. Юрченко та ін.).

Метою нашої статті є виявлення психологічних аспектів обдарованості особистості як власне наукової проблеми, що потребує

висвітлення саме у контексті самоактуалізації, тобто самоздійснення такої особистості, досягнення нею життєвого успіху.

Результати теоретичного аналізу проблеми дослідження. Слід зазначити, що, розглядаючи поняття обдарованості, Б.М.Теплов піддавав критиці погляди Е.Меймана, який зауважував, що у тлумаченні цього поняття вирізняються такі підходи: 1) можливість лише кількісного визначення обдарованості, нехтуючи якістю, тобто це “вимірювання ступеню обдарованості людей”; 2) вимірювання ступеня обдарованості у сфері окремих здібностей; 3) вивчення обдарованості у межах суто якісного дослідження [8, с. 26]. За поглядами Б.М.Теплова проблема обдарованості є, перш за все, якісна. Тобто, важливим є не стільки прийоми вимірювання обдарованості, скільки надання практичних результатів щодо аналізу обдарованості людей у різних сферах (Теплов Б.М., 1985).

У своєму дослідженні природи обдарованості Р.Странг зауважує на тому, що деякі обдаровані учні занадто зосереджують свою увагу на навчанні, внаслідок чого виявляють інтелектуальну обдарованість, але обмежені у соціальних проявах, тому цим дітям потрібна допомога щодо збалансованого розвитку. Окрім цього, дослідник виводить категорію “псевдообдарованих”, або дітей, які виявляють обізнаність завдяки тиску батьків. Ці діти працюють на межі власних можливостей, аби задовольнити пихатість своїх близьких (Р.Странг, 1963).

Дж.Гилфорд в процесі дослідження структури інтелекту виявив низку чинників, що пов'язані з обдарованістю: загальні інтелектуальні здібності, специфічні інтелектуальні зацікавлення, творче продуктивне мислення, здібності лідерства, театральні здібності, надзвичайні моторно-рухові здібності (І.Головінський, 2003).

Отже, поряд з обдарованістю постає проблема природи креативності. Ж.Піаже, висвітлюючи феноменологію креативності, розгортає її у вимірі витоків і механізмів. Тобто, витоками креативності є, по-перше, самостійність мислення, творчості у будь-якій сфері діяльності. По-друге, поінформованість із сфери інших, може й суміжних дисциплін. Й, по-третє, наявність опонента, мисленнєва дискусія з яким у цілому підвищує наукову, дослідницьку активність, пізнавальну потребу індивіда [5]. Окрім цього, Ж.Піаже пропонує власне бачення механізмів креативності, виходячи з особливостей розвитку інтелекту. Так, розвиток інтелекту є процесом безперервної творчості. Кожна стадія розвитку інтелекту створює щось сутнісно нове, відмінне від попереднього. В цілому розвиток відбиває виникнення абсолютно нових структур інтелекту (Ж.Піаже, 2001).

Креативність у розгляді К.Роджерса виступає як здатність людини творити власне життя, під характеристикою повноцінно функціонуючої особистості, “Я розумію під творчим процесом створення за допомогою дії нового продукту, що виростає, з одного боку, з унікальності індивіда, а з іншого, – замовленого матеріалом, подіями, людьми й обставинами життя” [6, с. 268]. Відтак основним мотивом творчості є прагнення особистості самореалізуватись. За поглядами В.Франкла, саме творчість є найважливішою цінністю, що надає смисл буття людини.

Близькою до цього питання є проблема творчого потенціалу особистості. На думку В.О.Моляко, творчою можна назвати людину, “яка відображає вищу ступінь розвитку підготовленості до конкретних видів діяльності і життя в цілому, до зміни поведінки, до виходу зі складних і кризових ситуацій, до найбільш конструктивної, раціональної поведінки в прикордонних і катастрофічних умовах” (В.О.Моляко, 2005, с. 1). Більше того, розглядаючи талант як виявлення вищого рівня творчості особистості, В.О.Моляко виокремлює найбільш суттєві аспекти творчого потенціалу: 1) талант, як форма творчих здібностей особистості розвивається в сприятливих соціальних умовах; 2) розвитку таланту передують певний конструктивний дисонанс (в системі: “особистість-середовище”), який допускає різні рівні конфлікту, що сприяють творчій активності та змісту діяльності особистості й колективу; 3) соціальна зумовленість свідомості, духовних і матеріальних потреб, спрямованості особистості, системи її ціннісних орієнтувань й смислів; 4) особистісно зумовлені тенденції до створення власних оригінальних наукових, технічних, мистецьких, виробничих та ін. продуктів; 5) творчо-перетворювальна сутність таланту; 6) можливість розвитку таланту в умовах спеціальних “творчих лабораторій” або схильність людини систематично виконувати творчу діяльність; 7) формою раннього виявлення та стимулювання творчої обдарованості можуть стати групи творчого тренінгу (наприклад, система творчого тренінгу КАРУС) [4, с. 1-2].

У відповідності з численними дослідженнями психологів, творчий стиль діяльності можна розглядати як узагальнюючу категорію, що упрозорює стійкі риси творчої особистості, серед яких найважливіші: 1) здатність до висвітлення проблеми або чутливість до проблем (за Р.Моцек – надчутливість). Д.Б.Богоявленська, увівши поняття “інтелектуальної ініціативи”, підкреслює можливість талановитої людини відчути, побачити проблему там, де її ніхто не бачить; 2) оригінальність мислення – здатність до

нестандартного мислення. За Дж.Гілфордом, М.Аленом – це здатність надавати статистично незвичайні відповіді; 3) легкість асоціювань або зворотність асоціацій (В.О.Крутецький) – здатність до швидкого й вільного переключення думки у зворотному напрямку, а також здатність відтворювати у свідомості образи й створювати на їх основі нові психологічні образи; 4) гнучкість мислення – здатність швидко й легко переходити від одного класу явищ до іншого, можливість подолання функціональної фіксованості; 5) антиконформизм мислення чи інверсійність мислення – здатність змінювати функцію об'єкта в новій ситуації, стереотипні шляхи думки й традиційні погляди; 6) легкість генерування ідей – уміння знаходити нові ідеї у відповідь на один стимул (Дж.Гілфорд, Дж.Форестер, Р.Джексон – “експресивна швидкість”); 7) критичність мислення – контрольоване ставлення до інформації, що поступає; 8) здатність до оцінювання дій – можливість оцінювання різних варіантів вирішення проблеми й знаходження найбільш раціонального рішення (Б.Ф.Ломов); 9) здатність до перенесення знань й умінь – можливість поширення сфери застосування раніше сформованої структури, перенесення засвоєних алгоритмів, скриптів діяльності у нову ситуацію.

Водночас, у науковій літературі стосовно труднощів реалізації обдарованих дітей визнано, що традиційні умови педагогічного процесу, спрямованого на репродукцію умінь, не відповідають рівню індивідуальних досягнень, високим потенційним можливостям обдарованих і призводять до шкільної неуспішності (Н.Батлер-Пур, С.Баум, Дж.Вайтмор, Г.Галахер, С.Оуен, С.Римм). Серед найпопулярніших причин шкільної дезадаптації обдарованих виявлено: невідповідні соціально-економічні й національно-культурні умови (Дж.Гримм, Дж.Лупарт, А.Кроплі та ін.); фізичні обмеження й вади (Л.Броді, К.Милз, Л.Силвермен); труднощі із засвоєнням базових навичок: читання, письмо, рахування, вивчення мов, математики; емоційні, поведінкові проблеми. Обдарованість супроводжується ознаками слабкої здатності до навчання, блискуча довготривала пам'ять поєднується із слабкістю короткочасної пам'яті; високий рівень розуміння смислу текстової інформації, який читають інші, поєднується із труднощами у декодуванні букв й слів під час читання; швидке засвоєння комп'ютера й дисграфія; розвинуте мовлення й багатий словниковий запас виявляються в усному мовленні й не проявляються у письмових роботах; схильність до складної, напруженої творчої діяльності й неможливість виконувати прості рутинні завдання; емоційність під час розмірковувань надає мовленню хаотичності, а

егоцентричність заважає доступності висловлювань для оточуючих; високий математичний потенціал не помічається вчителем внаслідок неуміння виконувати нескладні арифметичні обчислення; дуже кмітливі й мудрі водночас неорганізовані, тому погано виконують завдання обмежені часом; спостережливі, з розвинутою уявою досить неуважні на уроках; мають гарний слух й водночас слабку слухову пам'ять, маючи гострий зір, неуважні до деталей.

За результатами досліджень обдаровані діти визначаються видатними досягненнями в одній або декількох сферах: інтелектуальній, організаторській, художній, спортивній та інших. Водночас більшість науковців зазначають, що чітких критеріїв обдарованості немає. Окрім цього, виявлено, що має місце випередження розвитку за психічними параметрами. У пізнавальній сфері обдарованість визначається як прояв допитливості. Також визначається здібність спостерігати за декількома процесами водночас, активно досліджувати навколишнє середовище, сприймати зв'язки між явищами, робити висновки. Обдарованим дітям наявна відмінна пам'ять і мовленнєвий розвиток, поінформованість. Яскравою рисою обдарованих дітей також визнається сконцентрованість і наполегливість у вирішенні завдань, винахідливість й вишукана фантазія. Поряд із розвинутим почуттям гумору, використанням майстерної гри слів відмічається підвищена вразливість. Тобто, досить часто обдаровані діти виявляють емоційну неврівноваженість, поєднання гіпердинамічності з підвищеним енергетичним рівнем (тривалість сну є меншою, ніж в однолітків).

Отже, у психологічному аналізі природи обдарованості у сучасній науці чітко постають наступні якості обдарованої особистості: наявність високого рівня інтелектуальної активності та інтелектуальних здібностей людини, креативності, чутливості до стресів, високої працездатності, зацікавленості.

За даними багатьох психологів, високий рівень інтелектуальних здібностей в обдарованих дітей досить рідко відповідає їх творчим можливостям, що згодом приводить до великих труднощів самореалізації. Отож, перша проблема особливо обдарованих дітей – креативність. Слід зазначити, що труднощі обдарованих дітей у цьому відношенні також відзначаються багатьма психологами, а прямий страх обдарованих дітей виникає у ситуації, яка потребує прояву саме творчої активності.

Окрім цього, вагома причина труднощів пов'язана із соціальними навичками. Часто обдаровані діти не можуть спілкуватися з однолітками, тому що різко забігають наперед в

інтелектуальному розвитку, але не можуть повноцінно спілкуватися і з більш старшими дітьми в силу недостатнього соціального досвіду. Крім того, спілкуванню заважає й особлива організація особистості цих дітей. Слід зазначити, що труднощі спілкування в багатьох обдарованих дітей залишаються на все життя.

Також вагомою причиною багатьох труднощів є навички саморегуляції.

Особливу проблему складають іноді недоліки вольової регуляції в особливо обдарованих дітей. Це найважливіша, найбільш критична проблема для обдарованих дітей. Можна визначити наступні специфічні труднощі саморегуляції:

– труднощі виконання нудної чи монотонної діяльності. У багатьох випадках ці труднощі призводять до повного відмовлення від такої діяльності незалежно від соціальних наслідків такого відмовлення;

– відмовлення від діяльності в ситуації невдачі. Не звиклі до невдач обдаровані діти часто так болісно сприймають невдачу, що це набуває гострих форм (діти можуть різко зупинити діяльність, грубити вчителю, який потребує продовження певної роботи, у деяких випадках навіть виявляти агресію стосовно себе, однокласників чи вчителя).

Саме тому обдаровані діти:

– уникають займатися діяльністю, що не обіцяє їм безумовного успіху;

– вимагають постійного схвалення. Звиклі до замилювання, багато обдарованих дітей не можуть працювати без постійного підтвердження їхніх успіхів;

– виявляють труднощі професійного самовизначення; особливу проблему більшості обдарованих дітей складають труднощі спеціалізації розумових здібностей.

За даними ряду досліджень, у 55 % колишніх вундеркіндів зберігається висока широта інтересів, що вступає в протиріччя з професійними задачами [7].

Окрім цього, за зауваженнями О.І.Щебланової, обдаровані діти, позаяк мають незвичайні можливості й завищені потреби, й, водночас, нестандартність у проявах, поведінці, не можуть не тільки реалізуватись у звичайній школі, але й унаслідок певних труднощів, пов'язаних з ускладненою соціалізацією більшості талановитих дітей, їх вважають із наявністю відхилень у психічному розвитку.

Також характерним аспектом обдарованості є недостатня академічна успішність, що визначається у невідповідності рівня індивідуальних досягнень високим потенційним можливостям. Тим

часом, недостатня успішність обдарованих учнів не є центром уваги звичайних шкіл, які настільки перевантажені навчальними та дисциплінарними проблемами, що такий стан справ видається задовільним. Варто звернути увагу, що неуспішність негативно впливає на сприймання світу, ставлення до життя, близьких, учителів, однолітків, на формування потреб, інтересів, емоцій, самооцінки обдарованих учнів. Отже, постійне незадоволення власними досягненнями, розчарування, почуття провини й безпорадність є травмуючими факторами передусім обдарованих дітей, які намагаються досягнути високих стандартів й творчої реалізації свого потенціалу. Поза всяким сумнівом, невдачі обдарованих учнів створюються складним поєднанням різних причин внутрішнього й зовнішнього характеру, які й перешкоджають реалізації творчого й особистісного потенціалу у досягненнях, але одним із вагомих чинників, що уможлиблює успішність соціалізації учнів є взаємини з учителями, що опосередковуються саме суб'єктивністю педагога.

Утім, С.Баум, Л.Броди, К.Милз, С.Оуен та інші виокремлюють певні групи обдарованих або "двічі особливих" учнів, що мають певні труднощі у навчанні:

– до першої групи увійшли учні, обдарованість яких визнається у школі, хоча значущих досягнень вони не виявляють. Педагоги вважають, що ці учні можуть навчатися досить успішно, але внаслідок відсутності мотивації та непевності у власних можливостях, вони не реалізуються як успішні учні. При підвищенні вимог їхня академічна неуспішність може проявитися й призвести до емоційних та поведінкових зривів;

– до другої групи віднесені учні, які виявляють явну неуспішність по декільком дисциплінам, їхня обдарованість у школі не визнається. Високий інтелектуальний розвиток зазначених учнів не виявляється учителями й вони вважаються не здатними до навчання;

– найчисленніша група, що охоплює дітей з високими та низькими здібностями, які взаємно маскують один одного. Їх не вважають ані обдарованими, ані з наявністю відхилень у розвитку, вони визнаються середніми, тому що виконують стандартні шкільні вимоги. Самостійно або через традиційну корекцію побороти власні труднощі, а втім й реалізувати потенціал, вони не можуть. При ускладненні шкільного матеріалу, їхні труднощі лише підсилюються [7].

Усі зазначені вище проблеми обдарованих дітей ведуть до необхідності вирішення завдання формування в них зрілої здатності

ї потреби в самоактуалізації. Під самоактуалізацією тут розуміється реалізація особистісних і творчих можливостей людини у діяльності, з одного боку, і суб'єктивна задоволеність процесом такої діяльності, з іншої. Саме ця задача є найсуттєвою у взаємодії з обдарованими дітьми. Звичайно, її вирішення рівною мірою відноситься до взаємодії з будь-якими дітьми, але, мабуть, саме з обдарованими вона набуває справді драматичного характеру.

В даний час розроблені окремі прийоми й методи, тією чи іншою мірою спрямовані на допомогу дітям із приводу з'ясування кожної з чотирьох зазначених вище проблем розвитку. Це “мозковий штурм”, синектика, маєвтика і багато інших методів (для розвитку креативності), це і метод формування вольових звичок (В. С. Юркевич) і численні тренінги спілкування й власне методи інтенсифікації процесу професійної орієнтації.

Однак, усі ці методи і прийоми розгалужені за різними психологічними й педагогічними технологіями і в цілому не дають принципово єдиного результату, пов'язаного саме з можливостями самоактуалізації індивіда в реальному житті. Праця з обдарованими дітьми потребує особливого методу роботи, що враховує усі їхні специфічні особливості. Переважно обдаровані діти з особливою нервовою організацією, тому їй потрібен їм особливий психолого-педагогічний метод, свого роду підвищення “психологічного імунітету” у важких ситуаціях. Причому необхідна певна низка методів й прийомів, що створюють цілісну систему. Один із доволі ефективних методів, що використовується у взаємодії з обдарованими учнями й має на меті саме їхню адаптивність й реалізовуваність у соціумі, – “розвиваючий дискомфорт”. Цей метод було розроблено творчим колективом на чолі з В.С.Юркевич й практично застосовано у ліцеї № 1524 у “Сократівській школі” м. Москви, призначеної для обдарованих учнів (директор школи – Т.В.Хромова).

Зміст цього методу в психологічному “перебудовуванні” стихійно виникаючих і спеціально організованих емоційно негативних ситуацій. У результаті такого “перебудовування” змінюється характер активності, що виявляється в тому, що учень тренується, з одного боку, успішно виходити з критичної ситуації, а з іншого боку, позитивно відображати ці ситуації у своєму поточному і “глибинному” досвіді. Інакше кажучи, відповідно до цього методу треба не тільки не боятися складних, негативних ситуацій, але й використовувати їх для поступального розвитку особистості і творчих можливостей дитини. У деяких випадках можлива навіть свого роду спеціальна провокація подібних ситуацій.

Особливого значення цей метод набуває у розвитку саме обдарованих дітей. Насамперед тому, що власне обдаровані діти виявляються менш адаптованими й більш тривожними, сенситивними. За наявності суперечливості їхньої самооцінки, при всій тривожності вони досить швидко звикають до успіху, тому що занадто легко дається їм те, що в інших дітей вимагає певної напруги, занадто часто вони відчують захоплення з боку дорослих, а їхні батьки (в обдарованих дітей найчастіше й особливі батьки) намагаються повністю захистити їх від труднощів реального життя.

Отже, основними наслідками втілення методу розвиваючого дискомфорту є радість подолання труднощів, радість важкої перемоги. Саме в такий спосіб реально можна готувати обдарованих дітей до життя, за умов розвитку в них потреби й здатності до самоактуалізації. Зазначений метод розроблений авторами сократівської школи тільки для обдарованих дітей. Виявлені особливості розвитку особливо обдарованих дітей уможливають як використання, так і зумовлюють ефективність цього методу, водночас, його застосування потребує сформованої психолого-педагогічної готовності педагогів та учнів.

Отже, виходячи саме з позиції сучасної освітянської практики, можна реалізовувати різні цілі у створенні виховних програм для обдарованих дітей. Це можуть бути завдання з приводу розвитку інтелектуальних здібностей, як це відбувається у більшості вітчизняних, а також формування соціально-комунікативних навичок, на що спрямовується більшість програм багатьох штатів США або цілеспрямований розвиток здібностей і задатків, що відповідає європейській традиції. На наш погляд, моральність й водночас перспективність вирішення зазначеної проблеми постає у відсутності будь-якого артикулювання, тобто навчальний заклад не стільки має спеціально розвивати певні властивості особистості, скільки, виходячи з досвіду видатних педагогів світу й особистісно-зорієнтованих технологій, розроблених ними, надавати й умови обдарованим дітям виростати в талановитих дорослих. Саме у межах парадигмального підходу, коли обдарована дитина є не об'єктом, а суб'єктом педагогічного процесу, а її особистісне зростання супроводжується повноцінною психолого-педагогічною підтримкою, об'єктивно створюються умови задля реалізації кінцевої мети організації педагогічного процесу.

Узагальнюючи вищезазначене, ми дійшли таких **висновків**.

Практичний досвід й емпіричні дані багатьох психологічних досліджень засвідчують, що обдаровані й талановиті діти потре-

бують спеціально розроблених навчальних програм, що мають можливості гнучкого варіювання у відповідності з індивідуальними якостями учнів та враховують не тільки високі інтелектуальні й творчі показники розвитку, але й труднощі, що є характерними для таких дітей.

До системи спеціально створених передумов увійшли такі засоби й методи: реалізація навчання на основі міжпредметних зв'язків навчальних програм і матеріалів, стимулювання пізнавальної потреби, дослідницької активності, формування креативності, як суттєвого чинника самоактуалізації обдарованої дитини, втілення діалогічних методів навчання, що забезпечують творчу залученість учнів у діалог з учителем, організація групових форм мислення й творчості під час вирішення завдань, індивідуалізація навчання, систематичне діагностування пізнавальних можливостей учнів, їхніх когнітивно-стильових особливостей, креативності задля індивідуалізації творчого навчання, формування позитивної особистісної самооцінки учня та розвиток особистості обдарованого учня в умовах "розвиваючого дискомфорту" з метою успішної соціалізації, що створюють можливості психологічної організації взаємин учителів із обдарованими учнями.

Список використаних джерел

1. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / За ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. Н. Несен. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
2. Исследование проблем психологии творчества / АН СССР, Ин-т психологии; Отв. ред Я. А. Пономарев. – М.: Наука, 1983. – 336 с.
3. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб.: Питер, 2003. – 352 с.
4. Моляко В. О. Творчий потенціал як психологічна проблема / В. О. Моляко / Тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції "Творчість як засіб особистісного росту та гармонізації людських стосунків". – Київ-Житомир: Державний фонд фундаментальних досліджень МОН України, 2005. – С. 1-2.
5. Пиаже Ж. О природе креативности / Жан Пиаже: теория, эксперименты, дискуссии: Сб. статей / Сост. и общ. ред. Л.Ф.Обуховой и Г.В. Бурменской. – М.: Гардарики, 2001. – С.243-252.
6. Роджерс К. Взгляд на психотерапию, становление человека / К. Роджерс. – М.: Прогресс, Универс, 1994. – 480 с.

7. Савенков А. И. Путь к одаренности: исследование поведения дошкольников / А. И. Савенков. – СПб.: Питер, 2004. – 272 с.
8. Теплов Б.М. Способности и одаренность / Б.М. Теплов / Избр. труды: в двух т. – Т.1. – М.: “Педагогика”, 1985. – С. 15-41.

An attempt of theoretical analyses of the problem of gifted of children and identification of the means of self – realization of personality has been made in the article. It is defined that mainly self- actualization of gifted children. The theoretical analysis of the signs of the creative personality has been made. Possible problems of realization of gifted children have been analyzed. Children’s attitude have been analyzed is several areas: intellectual, organizational, artistic, sports and others. The notion of self – actualization as the realization of personal and creative abilities of people in activity, on the other hand subjective satisfaction by the process of such activity have been viewed in the article.

Keywords: creativity, gifted personality, self- actualization, creation.

Отримано: 22.01.2012 р.

УДК 159.9

Л.О.Гапоненко

Розвиток професійної взаємодії в підготовці студента-психолога до співпраці з учителем

У статті розкрито послідовність новоутворення рефлексивного спілкування професійної взаємодії психолога з учителем в процесі підготовки студента-психолога. Автор пропонує суб’єктно-рефлексивну модель формування системи знань, вмінь і методик організації сумісної діяльності психолога з учителем, яка була апробована в процесі вирішення авторських навчальних задач. У загальному виді задачі відтворюють культурно-етичний, дієво-формулюючий та когнітивно-системний принципи моделювання професійної взаємодії психолога з учителем.

Ключові слова: професійна взаємодія, рефлексія, суб’єктно-рефлексивна модель, рефлексивне спілкування, внутрішній простір партнерів взаємодії.

В статье раскрыта последовательность новообразования рефлексивного общения профессионального взаимодействия психолога с учителем